

Styr unna moteordene

Moteord er som andre moter. De er fikse og moderne en stund, men taper fort sin glans og blir like kjedelige som klisjeene. Verre er det at det ofte er uklart hva de betyr.

Det finnes ingen ferdig oppskrift på hvilke ord vi bør velge når vi skriver. Det vil avhenge av så mye, bl.a. den enkeltes kunnskap, innsikt og vurdering og i hvilken sammenheng man skriver. Derfor er det lettere å si noe om hvilke ord vi bør søke å unngå (1). Til disse hører moteord og klisjeer.

Moteord og klisjeer

Moteord utgir seg for å være fikse, smarte, moderne og elegante. Slik som andre moteforetelser er moteordene vanligvis inspirert eller kopiert av internasjonale forbilder, særlig engelske og svenske (2). Vi er alle preget av moter, enten vi vil det eller ei. Moteordene florerer også i innsendte manuskripter til Tidsskriftet.

Skillet mellom moteord og klisjeer er ikke skarpt. Klisjeer er faste vendinger som *med fynd og klem, i ny og ne, det ganske land*, osv. De kan vanligvis fylles ut av alle som får utslevert innledningsordene. Sier jeg *ny og*, kan samtalepartneren si *ne*. Begynner jeg med *det ganske*, vil partneren trolig følge opp med *land* (2).

Hva er problemet?

Ingen skribent kan unngå klisjeene, de prefabrikkerte vendingene. Men hvis klisjeene står tett i teksten, får man følelsen av at skribenten bare har sittet og utfyldt rubrikker i et skjema. Resultatet blir et stereotyp konfeksjonsspråk. I mediene påtrefres mange eksempler: *modige tårer, tung plikt, rivende utvikling, banebrytende innsats, ufattelig tragedie, flammenes rov, nærmeg seg med stormskritt*, osv. (2).

Heller ikke et visst innslag av moteord spolerer kommunikasjonen, men man bør begrense bruken også av dem. Moteord som en gang var smarte, kvikke eller muntre, mister fort sin glød. *Høy sigarføring, det går på skinner, mageføelse, komme under huden på* var kanskje til å begynne med fikse uttrykk, men er brukt altfor mye og er nå for lengst nedslitt (2). Moteordene

rammes av den samme kjedsomhetseffekten som preger klisjeene (3).

Et eksempel kan være *tilbakemelding*, opprinnelig foreslått som avløser for *feedback*. Det kan ofte sies enda enklere: Vi venter *svar* innen tirsdag (2). Særlig hyperfrekvente i moderne norsk er «fokus» og «i forhold til» (4–7). Felles for dem er at de brukes i tide og utide, har et lite håndgrepelig innhold og legger noe slapt og energiløst over stilten. Leseren kveler en gjesp.

Bruk aldri et fremmed uttrykk, et vitenskapelig ord eller et moteord hvis du vet om et tilsvarende dagligdags engelsk ord, anbefalte George Orwell (1903–50) (8). En annen god regel er at avsender og mottaker må tolke ordene omtrent på samme måten. Dessverre har mange moteord et temmelig utflytende innhold (tab 1). Bruker vi for mange slike ord, risikerer vi derfor at mottakeren bare uklart fatter hva vi mener (8). Dette kan av og til være noe av hensikten (9), men slik bør det ikke være i sakprosa.

Kort er ofte best

Særlig ille kan det bli når moteord kombineres til større enheter. Da kan resultatet bli ordkjeder som betyr nær sagt hva som helst. De blir en slags fyllmasse i situasjoner der det er viktigere at noe blir sagt enn hva som blir sagt: *et attraktivt tilbud, en relevant kommunikasjon, føre en meningfylt dialog* gir et kjedelig eller kanskje svakt komisk inntrykk. Flittig bruk av ordstuffler som *integrasjonsaspekter* og *referansestruktur* gjør språket innholdstømt og slapt (1).

En annen mote går ut på å gjøre ordene så lange som mulige. Man skriver metodikk for metode, metodologisk for metodisk, størrelsesorden for størrelse, problematikk eller problemkompleks for problem, tematikk for tema, målsetting for mål, teknologisk for teknisk – også når det korteste er meningen. I de fleste tilfeller dekker det korte ordet betydningen like godt som det lange (1).

Moteordtabell

Det finnes flere lister over moteord (1, 2, 10). Basert på disse og egne erfaringer har jeg laget en oversikt på 100 moteord (tab 1). Det finnes selvsagt mange flere. Kanskje tabellen kan inspirere til å gå på jakt etter moteord i både skrift og tale.

Styr unna moteordene. Det kan være vanskeligere enn du tror.

Erlend Hem

erlend.hem@medisin.uio.no
Tidsskriftet

Erlend Hem (f. 1970) er dr.med. og assistente redaktør i Tidsskriftet.

Jeg takker Petter Gjersvik for nyttige kommentarer.

Litteratur

- Johnsen EB, red. Skriftspråket. Vårt eget språk. Bd. 3. Oslo: Aschehoug, 1987: 42–4.
- Vinje F-E. Riktig norsk. 3. utg. Oslo: Cappelen akademisk, 1999: 261–4.
- Johnsen EB, red. I går og i dag. Vårt eget språk. Bd. 1. Oslo: Aschehoug, 1987: 198.
- Bjørgum LH. Brenn alle fokusene! Dagens Næringsliv 29.11.2005: 56.
- Alstadheim KB. I forhold til fokus. Dagens Næringsliv 18.3.2010: 22.
- Alstadheim KB. Alt i forhold til Norge. Dagens Næringsliv 28.1.2012: 2. www.dn.no/forsiden/kommentarer/article2319156.ece (23.2.2012).
- Forholdsreglene. www.sprakrad.no/nb-NO/Klarsprak/sprakhjelp/Le-og-lar/Forholdsregler/ [5.3.2012].
- Vinje F-E. Norsk i embets medfør: råd og vink for den offentlige språkbruken. Oslo: NKS-forlaget, 1977: 17, 187.
- Haug C. Makten i uklare formuleringer. Tidsskr Nor Legeforen 2010; 130: 1701.
- Vinje F-E. Riktig norsk. Oslo: Cappelen akademisk, 1994: 204–6.

Mottatt 17.3. 2012 og godkjent 28.3. 2012. Medisinsk redaktør Raida Ødegaard.

Tabell 1 100 moteord på norsk. For flere av ordene gjelder at de bare i en viss bruksmåte er moteord. For eksempel er *spennende* moteord i fraser som en *spennende lyriker* og *spennende keramikk*, men ikke i en *spennende kriminalfilm*. *Konsept* er moteord i betydningen «idé, plan», men ikke i betydningen «utkast» (til brev) [2]. Basert på [1, 2, 10].

Moteord			
A	Agenda	Kommunisere	R Referanseramme
	Arena	Kompetanse/kompetanseplaner	Relatere
	Aspekt	Konfrontere	Relevant
	Attraktiv	Konkret	Respons
B	Beslutningsprosess	Konsept	Ressurs
	Bevisstgjøre	Konstruktiv	Rimelig
	Bit (f.eks. den mentale biten)	Kontaktflate	Robust
	Bærekraftig	Kontekst	Rom (f.eks. det offentlige rom)
D	Delmål	Kreativ	S Samordnet
	Dialog	Kvalitet	Scenario
	Dramatisk	Mangfold	Sette
E	Evaluere	Misforstå meg rett	– fokus på
F	Fartstid (f.eks. lang fartstid som lærer)	Motivasjon	– foten ned
	Fasiliteter	Målbeskrivelse	– ord på
	Fokusere/fokus	N Nedbygge	– på kartet
	Forholde seg til/i forhold til	Nisje	Signaler
	Fronte	O Opp	Slanke (f.eks. slanke bedriften)
	Fungere	– dekke opp	Sparke i gang
	Føringer (f.eks. gi/legge føringer)	– ende opp	Spektakulær
	Få godkjent	– jobbe opp mot	Spennende
G	Ganske så	– knytte opp til	Stigmatisere
	Generere	– koble opp mot	Struktur/strukturere
	Global	– starte opp	Størrelsesorden
	Gå	Oppdatert	Ståsted (f.eks. fra mitt ståsted)
	– for: satse på	Oppgående	Synergi
	– på: f.eks. «kvinnensak går på holdninger»	Oppgradert	Synliggjøre
H	Helhetlig	Oppleve (f.eks. oppleve som positivt)	T Ta
	Holdningsendring	Opprioriteret	– av (f.eks. salget tok av)
I	I	Oppretholde	– grep
	– bakkant, forkant	Opptrapping	– høyde for
	– forhold til	Optimal	– tak i
	– utgangspunktet	Overgripende	Takle
	Innfallsvinkel	P Potensiell	Tilbakemelding
	Innovativ/innovasjon	Pragmatisk	Trend
	Integrere	Problematikk/problemkompleks	U Unik
	Intensjon	Profil (f.eks. holde en høy profil)/profilere	Utfordring
	Involvert	Provosert	Uttelling
J	Jobbe (f.eks. jobbe politisk)	På	V Verdibasert
K	Kjøre et kurs	– alvor	Vinkling/vinkle
	Knytte an til	– gang	
	Komfortabel (f.eks. jeg er komfortabel med den løsningen)	– hugget	
	Komme på banen	– rømmen	
		– sikt	
		– skinner	